

ZSIGA BERNADETT

Dunakeszi-Alag hadikórházai az I. világháborúban

Magyarország területén az első állandó katonai egészségügyi intézmény alapítását II. József rendelte el. A Császári Királyi Pesti Helyőrségi Kórház elnevezésű intézmény bizonyíthatóan 1785-től kezdte meg működését. 1849-ben jelent meg a birodalom katonai egészségügyi intézményei számára a szervezeti felépítést megállapító határozat, amely alapjaiban az első világháború végéig fennmaradt. Az egészségügyi intézeteknek alapvetően két fő válfaja működött: az állandó és a táborigazgatási egészségügyi intézetek. Nagyobb helyőrségekben a betegápolásra, valamint az egészségügyi segédszemélyzet kiképzésére helyőrségi kórházakat állítottak fel. A császári és királyi haderő a Monarchia területén 1870-ben 32, 1900-ban 26, majd 1914-ben 27 helyőrségi kórházat tartott fent. A helyőrségi kórházakat először csak települési helyük nevével, 1870-től pedig már arab számokkal is jelölték. A helyőrségi kórházak önálló intézetek voltak, amelyek saját állománybeli katonáorvosokkal, lelkészekkel, számvivőkkel és egy egészségügyi osztaggal rendelkeztek. A helyőrségi kórház parancsnoka rendszerint törzsorvosi ranggal bíró katonáorvos volt.

A maga idején „nagy háborúként” emlegetett első világháború irtózatossá pusztítást vitt véghez és rettenetes véráldozatokat követelt. Az összesen több mint 15 millió ember halálát okozó, négy éven át tartó öldöklő küzdelem 1914. június 28-án Szarajevóban kezdődött, amikor Gavrilo Princip szerb nacionalista meggyilkolta Ferenc Ferdinánd osztrák trónörökösét. Hamarosan a két szembenálló szövetségbe tömörült nagyhatalmak háborúban álltak egymással.

Az elhúzódó háború, a hadászat fejlődése, a fegyverek, harci eszközök tökéletesítése következtében a katonák tömegével sérültek meg. A rendes helyőrségi kórházak már 1914 telére megteltek sebesült katonákkal, ezért a jobb közlekedéssel rendelkező vidéki városokban és azok környékén tartalék

kórházakat állítottak fel. Dunakeszi fővárosához való közelsége és a már félig-meddig felépült MÁV Gyártelep felkeltette a katonai vezetés figyelmét, és a MÁV-telepen ekkorra elkészült főkapu, valamint a főigazgatóság épületéből, a portáslakásból, a mai VOKE József Attila Művelődési Központból és a Bagolyváról (az utóbbi ma már nem látható) 1915 februárjában 1000 ágyas hadikórházat alakítottak ki. A mai Dunakeszi-Gyártelep vasútállomást ebben az időben Hadikórház megállóknak nevezték. Kezdetben 12 orvos és 50 ápolónő dolgozott itt. A betegek a kór neme szerint más-más pavilonban nyertek elhelyezést. Legtöbb persze a sebesült volt, de gyakorta kerültek ide szervi problémáival küszködők is. Veszedelmes ragályos kórok is megjelentek, mint például a fekete himlő, kolera, melyeket nem katonáorvosok kezeltek, hanem a dunakeszi községi orvos, dr. Cseresnyés Ernő. Az orvosok többsége, így a kórház parancsnok-törzsorvososa is zsidó származású volt.

Februártól ápriliséig Richter Béla plébános úr járt a betegekhez. Véleménye szerint állandó lelki gondozásra lett volna szüksége a sebesült és beteg katonáknak. A káplánhiányt „vendégszereplésekkel” próbálta pótolni, de természetesen ez nem volt megoldás. Közbenjárása révén 1915. április 9-én hadikórházi lelkész érkezett Dunakeszire, és a Dunakeszi Magyar Királyi Hadikórház főnnállása végéig négy római katolikus táborigazgatási lelkész teljesített itt szolgálatot. (Az orvosokat tábornoki bizottság néha napján meglátogatta, a székesfőváros közelsége ellenére a táborigazgatási főpapi hivatalból azonban soha senki sem érdeklődött.) 1915 novemberétől Richter Bélát Czeizlinger Lajos lelkész váltotta, aki 1918. januári áthelyezéséig minden vasárnap misézett a kórházban. Egész rövid ideig volt alkalmazásban Valter Lajos, őt Hoitsy L. Pál követte. A hadikórház gr. Károlyi Mihály forradalmi kormánya idején, 1918 decemberében megszűnt.

A gyártelepi 1000 ágyas hadikórház főépületének kórterme, ma a VOKE József Attila Művelődési Központ színházterme

Mihalik-kórház az Attila utcában

Nem ez a hadikórház volt az egyetlen a községben. A másik egészségügyi intézménynek Országos Vöröskereszt Egylet Dunakeszi Fiókja lenne a tulajdonképpeni helyes neve, de mivel a Mihalik-örökösök szép nagy, hat szobás villájában működött az Attila utcában (a ház mind a mai napig áll), a nép egyszerűen Mihalik-kórháznak nevezte. Nem is volt ez szoros értelemben vett kórház, hanem inkább a lábadozók otthona. Meleg, családias légkörű, s örült, akit sorsa, meg egy kis protekció idehozott. Állandóan húsz-harminc lakója volt. Dunakeszi származású is akadt bőven köztük, többek között Partli Jenő és Pusztai János. A kórház vezetője, mozdatója és éltető lelke Mihalik Margit úrhölgy volt, aki a költségek jó részét is magára vállalta. De támogatást kapott a kórház a Vöröskereszt Egylet központi segélyeiből, illetve közadományok is segítettek. Egy legenda szerint egyszer egy nemzetközi ellenőrző bizottság jött megvizsgálni a „lakók” életkörülményeit, de senkit sem találtak ott, mert az angolok lóversenyen voltak, a franciák pedig tekézték. Richter Béla szerint a világháborús évekből ez a szerény kicsi kórház Dunakeszi legharmonikusabb emlékei közé tartozik a Katolikus Kör után.

Nemcsak Dunakeszin, hanem Alagon is ápolták a háború sebesültjeit. A Magyar Lovaregylet egyik versenystábillójának tréner lakását rendezték be könnyebben sérült katonabetegek számára. A háború alatt mint egy húsz katonát kezeltek állandóan a falutól legmesszebb eső Geiszt-telepen. Az öreg gróf Batthyány Elemér hadnagy uniformisban látogatta hetenként a kórház lábadozó katonáit.

A kórházakban nem csak magyar sebesülteket ápoltak. Az itt elhunyt katonákat a Kegyeleti temetőbe helyezték végső nyugalomra. A hantoknál kis, számozott táblák voltak, a régi dunakesziek még emlékeznek azokra az időkre, amikor az általános iskolások gondozták a temetőt. Sajnos mára már a hantok eltűntek. A halottak nevét két obeliszk őrizte egy-egy réztáblával az utókor számára. Ma már csak az obeliszkeket találjuk ott, a réztábláknak nyoma veszett.

Minden esztendő május hónapjának utolsó vasárnapján megemlékezünk a hősi halottakról. Ennek eredete az 1917. évi VIII. törvényre vezethető vissza. Ebben mondták ki először, hogy „nemzetünk hősi halottainak kegyelet teljes tiszteletét megfelelő módon kifejezésre kell juttatni”. A törvény cikk szerint

minden község és város anyagi helyzetéhez mérten köteles méltó emléket állítani az utókor számára, mindazok nevével, akik a hazáért áldozták életüket. A dunakeszi előljárósági tanács jegyzőkönyve szerint a község vezetősége 1928. január 10-én kötött szerződést az alkotókkal, Pongrácz Siegfrieddel és Reichenberger Jenővel, budapesti szobrászművészekkel. Az emlékmű 8500 pengő összköltségéből készült, ebből 6244 pengő közadakozásból, 1551 pengő földek haszonbér összegéből, 705 pengő az e célra rendezett előadásokból gyűlt össze. A női szoboralak fején eredetileg korona volt, talapzatán 115 hősi halott neve olvasható. Az 1928-as avatáson jelen volt a kép szerint balról: Bajnok Géza főtanító igazgató, Holovics Pál törvénybíró, Dr. Lakatos Pál plébános, Bohunka Lajos főjegyző, K. László József községi bíró és Hajnal Pál jegyző. A 30-as években az emlékmű köré kerítést építettek. Az eredetileg mészkből készült és belül üreges emlékmű az időjárás viszontagságai miatt megsérült, a talapzat és a törzs megrepedt, ezért 1944-ben felújították.

A hősi emlékmű avatása

Az ünnep a második világháború után eltűnt a naptárból, majd a rendszerváltozást követően ismét visszakerült. A Magyar Köztársaság Országgyűlése a magyar nemzet soha el nem múló hálája jeléül, a ma élő és a jövő nemzedékek okulására, a hősök dicsőségére, a 2001. évi LXIII. törvény alapján minden esztendő május hónapjának utolsó vasárnapját a Magyar Hősök Emlékünnepévé nyilvánította. Dunakeszin a 2005-ben létrejött Tóth Mariska Hagyományőrző Alapítvány alapító okiratának egyik pontja kimondja, hogy a dunakeszi tanuló ifjúsággal a Hősök napját meg kell ünnepeltetni. Az alapítvány fennállása óta ezt a célt sikerült is teljesíteni.

Felhasznált irodalom:

A dunakeszi Szent Mihály templom Historia Domusa

A fotók a Révész István Helytörténeti Gyűjteményből származnak

